

Toimittaja Risto Jussila. Puh. 040 5119526, sähköposti risto.s.jussila@gmail.com.
Historian Ystävien Liiton kotisivut <http://www.historianystav.fi>. Vammalan Kirjapaino Oy.

HYVÄT HISTORIAN YSTÄVÄT

■ Bernadotte-nimi on tullut viime aikoina tunnetuksi niidenkin miellissä, jotka eivät ole erityisen kiinnostuneita historiasta. Kyse ei tietenkään ole Jean Bernadottesta. Sen sijaan hänen jälkeläisensä ovat herättäneet huomiota ja olleet tiuhaan otsikoissa.

Kuningas Kaarle XVI Kustaan taipumukset viittaavat aika paljon esi-isän eli Jeanin suuntaan. Taipumus naisseikkaluihin ja kaikenlaiseen vastaavaan taisi olla 200 vuotta sitten ennemminkin ihailun kuin paheksunnan kohde. Toisin on nykyisin. Ja eipä taida prinsessa Madeleinekaan olla kauas puusta pudonnut.

Onneksi on naapurimaasta tullut sentään myös myönteisiä uutisia. Kruununprinsessa Victorian ja prinssi Danielin esikoinen Estelle-tytär – bernadotten sukua siis hänkin – on saanut varmasti ansaitsemansa huomion. Mielenkiintoista on lähivuosikymmeninä nähdä, tulee pikkuprinsessasta joskus kuningatar.

Suomalaisittain presidentinvaihdos osui sopivaan aikaan. Pääsipä uusi presidenttiparimmekin tutustumaan vauvahuumassa Bernadotte-sukuun ja kuninkaalliseen kimallukseen.

Tässäkin Historian Ystävän numerossa jatketaan Bernadotten

hengessä. Toki mukana on myös esimerkiksi matkakertomus liiton jälleen niin kerran mielenkiintoisilta retkiltä.

Kesä ja loma-aika ovat jo joka tapauksessa alkaneet. Kesätapahtumien, remontoinnin ja kaikenmoisen muunkin puuhastelun ohella kannattaa myös lukea. Kuluneen talvikauden aikana on ilmestynyt lukemattomia hienoja ja mielenkiintoisia kirjoja historiasta. Pari kunnan historiateosta kesän lukuharrastuksiin mahtuu varmasti. Toki pitää kaunokirjallisuutta ja dekkareitakin lukea. Lehden toimittajakin sai huhtikuun lopussa valmiiksi kaksiviikkoisen urakkansa: Volter Kilven *Alastalon salissa* on nyt luettu sanasta sanaan.

Mukavaa kesää kaikille

– RISTO JUSSILA

HISTORIAPÄIVIEN SATOA:

1812-politiikka oli Ruotsin yya-sopimus

■ Perinteisessä Danielson-Kalmarin seminaarissa Asikkalassa helmikuussa pohdittiin 200 vuoden takaista linjausta eli Ruotsin ”vuoden 1812 politiikkaa”. Tukholmassa ja Moskovassa suurlähettiläänä vaikuttaneen **Heikki Talvitien** mukaan se on ollut länsinaapurissa jatkuvasti voimassa. Hänen riikinruotsalaisen kollegansa **Mats Bergqvistin** mukaan linjaus ei ole koskaan ollut suosittua Ruotsissa, mutta siihen on realistisesti sopeuduttu.

Haminan rauhan 1809 jälkeen tynkä-Ruotsissa odotettiin Suomen takaisin saamista suurpolitiikan käännteissä. **Aleksanteri I:n** ja **Napoleonin** välien viilentyminen näyttikin avaavan tälle tilaisuuksia. Kruununperilliseksi valittu Jean Bernadotte ei kuitenkaan innostunut ajatuksesta, vaan tavoitteli

Norjaa Suomesta luopumisen ja Venäjän tukemisen hintana.

Vaihtokaupasta sovittiin Aleksanterin ja Bernadotten – tulevan **Kaarle XIV Juhanan** – keskusteluissa Turussa loppukesästä 1812. Bergqvist pohti, miten Bernadotte saattoi luottaa Aleksanterin lupaukseen. Ruotsin pidättyvyys oli kuitenkin Aleksanterille tärkeää. Miten Napoleonin olisi käynyt, jos Ruotsi olisi tukenut Suuren armeijan Moskovan-retkeä hyökkäämällä kohti Pietaria?

Bernadotte saattoi suhtautua Suomeen ulkopuolisen viileydellä. Valistusajan opit korostivat ”luonnollisia” rajoja, vaikka ajan liikenneoloissa Pohjanlahti pikemmin yhdisti kuin erotti valtakunnan osia. Ennen muuta Bernadotte oli realistti, kun Ruotsin johtajat olivat ylläpitäneet 1700-luvulla epärealistista

suurvalta-ajattelua. Kaarle Juhana oli ainoa Napoleonin marsalkka, joka selviytyi keisarin kukistumisesta.

Ruotsin ja Norjan unioni syntyi, mutta siitä ei ole Norjassa Bergqvistin mukaan juuri muita jälkiä kuin Oslon pääkatu Karl Johan. Suomessa riittää sen sijaan Ruotsin-ajan jälkiä.

Suomen takaisin saaminen välähti Krimin sodan aikana ja myöhemmin saksalaisvaikutuksen ollessa Ruotsissa vahvaa. Ajatus ei saanut kuitenkaan koskaan riittävää kannatusta. Bergqvist pohti silti, mitä Ruotsin aktiivisuus ensimmäisessä maailmansodassa tai maan liittyminen Natoon olisi merkinnyt.

Talvitie on julkaissut teemata kirjankin. Ja kun **Tarja Halosen** valtiovierailun puheluonnoksessa välähti ”vuoden 1812 politiikka”,

tiedettiin heti kirjoittaja (maininta puheeseen jäi.) Talvitie valitti Asikkalassa, miten vähän Suomessa tiedetään ylipäänsä Ruotsin vaiheista 1809 jälkeen. Vuoden 1812 politiikka johti kestävään rauhaan länsinaapurissa.

Vilkaassa keskustelussa pohdittiin mm. ruotsalaisten suhtautumista Suomen autonomiaan. Jälkikäteen on korostettu Ruotsin tukeaa sille. Alkuvaiheen osalta on tutkimuksessa kuitenkin ”musta aukko”. Ruotsissa Suomen menettäminen oli alkuun trauma. **Henry Rask** lisäsi, että suuriruhtinaskunnassakin sisäistettiin maan uusi asema vasta vähitellen.

Pär Stenbäck kysyi, vastasiko Ruotsin 1812-politiikka Suomen YYA-sopimusta. Yhteistä oli ainaikin geopolittinen realismi.

– JYRKI VESIKANSA

Bernadotte tapaa Aleksanterin uudelleen

Ruotsin kuningassuvun kantaisä **Jean Bernadotte** eli kuningasnimeltään **Karl XIV Johan** (Kaarle XIV Juhana) tapaa Venäjän keisarin Aleksanteri I:n uudelleen Turussa. Tapaamispaikkakin maaherran talo on sama kuin 200 vuotta aiemmin.

Historian monitoimittaja professori **Timo Soikkanen** ehdotti taannoin, että Suomen Turussa esitettäisiin näytelmä Bernadotten ja Aleksanterin tapaamisesta oikeassa paikassa tasan 200 vuotta itse tapahtuman jälkeen. Ehdotus sai suopean vastaanoton Turun päättävissä elimissä, ja niinpä 27. elokuuta nähdään Aurajoen tuntumassa kuvaelma herrojen tapaamisesta.

Tapahtumapaikkana on siis silloinen maaherran talo. Se on vieläkin olemassa Aurajoen rannalla. 200 vuotta sitten se oli kaksikerroksinen, mutta Turun palon jälkeen säilyi vain alakerta. Talo on taustana näytelmälle. Paikka on Turun pääkirjaston uusi sisäpiha eli erinomainen paikka kesäteatterille.

Soikkanen muistuttaa, että ympäristö on uusi ja hieno eikä rahaa kulu. Näytelmän toisena käsikirjoittajana on **Harri Raitinen**. Selvähän on, että käsikirjoituksesta syntyi heti kiistaa. Soikkanen halusi – mukamas asiallisena – pitää kiinni faktoista. Raitinen taas halusi tuoda mukaan naisia ja rakkautta. Mielenkiintoinen teatteritapahtuma on joka tapauksessa varmasti tulossa.

KIRJAT

Herman Lindqvist, Ensimmäinen Bernadotte – Sotilas, hurmuri ja kuningaas. WSOY 2011

Muistan joskus sienimetsällä ihmetelleeni, miksi herkkutatti on ruotsiksi Karl Johan. Vastaus kysymykseen selvisi, kun luin **Herman Lindqvistin** mainion kirjan *Ensimmäinen Bernadotte*. Vaikka **Jean Bernadotte** (1763–1844) valittiin Ruotsin kuninkaaksi, niin silti hän pysyi hyvin ranskalaisena. Hän ei koskaan opetellut ruotsin kieltä. Liioin ruotsalaiset pöperöt eivät tälle herralle maistuneet.

Oli kuitenkin yksi ruotsalainen ruoka, jota Bernadotte söi mielellään. Se oli herkkutatti. Tuskin tuohon aikaan 200 vuotta sitten ruotsalaisetkaan ihmeemmin söivät sieniä. Olikohan sienillä edes nimiä. Joka tapauksessa, kun herkkutatteja rahdattiin kuninkaalle, sieni sai nimen Karl Johan.

Herkkutatatin nimi on pienen pieni yksityiskohta kirjassa. Teos on huikea tarina eteläranskalaisen pikkukaupungin virkamiehen pojan noususta askel askeleelta Ranskan armeijan marsalkaksi ja Ponten Corvon ruhtinaaksi sekä lopulta Ruotsin kuninkaaksi. Kuningasvaihetta ei kirjassa juuri käsitellä. Bernadotte muuten oli ainoa Napoleonin marsalkoista ja kenraaleista, joka ei menettänyt virkaansa tai päättään.

Nuori Bernadotte pestautui armeijaan perheeltään salaa jo 17-vuotiaana. Hänen kykynsä huomattiin pian. Koska hän ei ollut aatelinen, hänen piti ansaita kan-

nuksensa taistelukentillä. Siellä menestystä riitti. Hän esimerkiksi yleni kapteenista divisioonan kenraaliksi yhdeksässä kuukaudessa.

Bernadotte oli ristiriijoja herättävä hahmo. Lindqvist aloittaakin kirjan maininnalla, että mihin vain Jean Bernadotte ilmaantuinkin, siellä voitiin odottaa rähinää. Koko elämänsä ajan hän erotti joukosta niin hyvässä kuin pahassa. Kirja vie lukijat keskelle rakkauden, intohimon, poliittisten manööverien, veristen taistelukenttien ja lujan vallantahdon värittämää draamaa.

Suuri osa kirjasta kertoo Bernadotten ja **Napoleon Bonaparten** suhteesta. Kumpikin oli loistava sotilas, kumpikin hamusi valtaa. Napoleon koki Berna-

dotten vakavana kilpailijana. Herrojen välillä vallitsi korkean tason kukkotappelu, vaikka sinänsä suhteet oli kiinteät. Suvuilta oli muutoinkin läheiset yhteydet. Bernadotten puoliso **Désirée Clary** oli Napoleonin entinen kihlattu. Désiréen sisar taas oli naimisissa Napoleonin veljen Josephin kanssa.

Ihmetystä herättää luku, jossa kerrotaan jo Karl Johanin nimen saaneen Bernadotten vierailusta elokuussa 1812 Turussa. Tuolloin järjestyi tunnettu tapaaminen **Aleksanteri I:n** kanssa. Suomalaisittain tapaamisen näkyvin anti oli, että Karl Johan sitoutui olemaan havittelematta Suomea, mikä takasi Ruotsille vieläkin jatkuvan rauhantilan. Tähän asiaan Lindqvist ei puutu lainkaan. Tämä on outua, sillä kirjailija tuntee hyvin Suomen historian ja osaakin suomen kieltä ainakin jonkin verran.

Lindqvistin mukaan tapaamisen tärkein anti oli herrojen henkilökohtainen tuttavuus. Karl Johan lohdutti masentunutta tsaarista parhaansa mukaan ja yllytti tätä vastustamaan Napoleonaa edelleen. Herrat tulivat erinomaisesti toimeen keskenään. Henkilökemia toimi täydellisesti, kuten nykyään sanottaisiin. Bernadotten tiedot Napoleonin sotastrategioista auttoivat lopulta Ranskan vastaisen liittokunnan voitto ratkaisevassa taistelussa.

Lindqvist tunnetaan historian populaarisoiijana mm. televisioarjoistaan. Hän on toiminut myös kruununprinsessa Victorian tukiopeettajana ja luottomiehenä tämän valmistautuessa tuleviin kuningattaren tehtäviin. Suhteeseen tuli tosin särö pikkuprinssan syntymän jälkeen. Lindqvist nimittäin arvosteli varsin kipakasti julkisesti prinsessan saamaa Estelle-nimeä.

– Risto Jussila

Syysretkelle Äminneen

Historian ystävillä on syyskuussa tiedossa harvinaista herkkua. Syysretki lauantaina 22. syyskuuta suunnitetaan nimittäin Äminnen kartanoon. Kartano sijaitsee Salossa entisessä Halikon kunnassa. Kevään tietojen mukaan itse kartanon isäntä **Björn "Nalle" Wahlroos** olisi lupautunut ottamaan vieraat vastaan. Tämä ei kuitenkaan valitettavasti toteudu. Koska Wahlroos ei ole kotona, emme pääse tutustumaan sisätiloihin. Mutta kyllä ulkotiloissakin katsomista riittää. Alkukesän tietojen mukaan tarkoituksena on syödä lounasta Äminnen tiloissa.

Äminne – joka tunnetaan myös nimellä Joensuu – oli aikoinaan **G. M. Armfeltin** kotitila. Wahlroos ja hänen puolisonsa ovat tehneet mittavan kulttuurityön entistämällä kartanon ja sen sisustuksen Armfeltin ajan hengen mukaisesti.

Äminne ei ole suinkaan päivän ainoa matkakohde. Luonnollisesti käymme myös aivan lähistöllä sijaitsevassa Halikon kirkossa ja hautausmaalla. Kirkko on peräisin ilmeisesti 1300-luvulta. Kirkkomaalla ovat niin Armfeltin kuin Hornienkin sukuhaudat.

Päivän ohjelma ei ole vielä valmis. Suunnitelmassa on, että Halikon lisäksi vierailukohteina olisi ainakin Inkoon kirkko. Fagervikin ruukki lienee jo tuolloin sulkenut ovensa. Matkan hintakaan ei ole vielä tiedossa. Hinta sisältää bussikuljetuksen, ruokailun, kahvitukset ja opastukset. Ilmoittautumisia otetaan vastaan liiton toimistossa syyskuun alusta.

Syyskauden tapahtumiin kuuluu myös vuoden historiatoeoksisassa kunniamaininnan saaneiden teosten esittely. Tilaisuus pidetään joko loka-kuussa tai marraskuussa. Ajankohdasta riippuu kirjoittajien aikatauluista.

Vuoden ohjelman päättää vuosijuhla perinteiseen tapaan 10. joulukuuta. Juhlapaikkana on vanhaan tapaan Suomalainen Klubi Helsingissä.

Historian Ystävät Armeniassa ja Georgiassa

■ Historian Ystävien ensimmäinen Kaukasian-ryhmä tutustui Armeniaan ja Georgiaan 19.-29. huhtikuuta. Ryhmällämme oli kaksi erinomaista opasta: matkanjohtaja **Sirpa Laine**, joka oli syvällisesti perehtynyt molempiin kohteisiin ja suurlähettiläs **Heikki Talvitie**, joka selvitti ryhmälle Kaukasian nykyisten valtioiden mielenkiintoista ulko- ja sisäpolitiikkaa.

Ryhmän erityisenä ilona oli myös professori **Kalevi Kalliomäki**, joka kertoi perusteellisesti, mitä Nooan aikaisesta vedenpaisumuksesta ja nykyisestä ilmastomuutoksesta todella tiedetään. Yhdessä vaimonsa **Paula Wiikin** kanssa hän vielä selvitti, mitä aika oikeastaan on.

Armeniassa ryhmän keskuspaikka oli pääkaupunki Jerevan. Armenian valtiota voidaan lyhyesti kuvata muutamilla sen menneisyyteen kuuluvilla yksityiskohdilla. Näitä ovat esimerkiksi Vanhan Testamentin Nooa ja Ararat-vuori. Vuori on nykyisin Turkin puolella mutta näkyy erinomaisesti Jerevaniin.

Armenia omaksui kristinuskon vuonna 301, ja se on vanhin kristillinen valtio. Armenian apostoli oli **Grigori Valontuoja** ja siksi kirkkokunnan nimi on Armenian

apostolinen katolinen kirkko. Koska Armeniassa on tunnustettu kristinuskoa 1700 vuotta, maassa on kymmeniä ja taas kymmeniä vanhoja kirkkoja ja kauniisti koristeltuja kiviristejä eli khatskareja. Vanhat luostarit ovat nykyään museoina.

Armenialainen oppaamme järjesti ryhmällemme vaikuttavan konsertin Geghardin luostarikirkossa. Toisen laulesityksen kuullimme yli tuhatvuotisessa Haghbatin luostarissa. Siellä pappi lauloi meille Suomessakin hyvin tunnetun joululaulun Riemuitse tytär Siion. Myöhemmin tutustuimme armenialaiseen huiluun, dudukiin.

Tärkein kaikkia armenialaisia yhdistävä kirkkorakennus on Echmiadzinin katedraali, jossa Armenian kirkon johtaja toimittaa sunnuntaisin messun. Ryhmällämme oli mahdollisuus käydä katedraalissa ja seurata juhlaa kulkueen tuloa kirkkoon. Samalla tavalla kuin Echmiadzin yhdistää kaikkialla maailmassa asuvia armenialaisia, samaan suuntaan vaikuttaa myös armenialaisten tietoisuus heihin eri aikoina kohdistuneista vainoista ja väkivallanteoista. Erityisen paljon muistoja ja keskusteluja herättää vuosien 1915-1922 kansanmurha.

Vielä kiinteästi Armeniaan kuuluvia asioita ovat Ararat-brandy ja Neuvostoliiton aikana toiminut

Khor Virapin luostari ja mahtava Ararat-vuori.

Radio Jerevan. Armenia oli 1900-luvulla pienen hetken itsenäinen vuosina 1918-1922. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen alkoi uusi itsenäisyyden kausi vuonna 1991. Neuvostoajan jäljet ovat kuitenkin edelleen vahvasti näkyvissä: kaikkialla kylissä ja kaupungeissa on runsaasti hylättyjä, rikkiäisiä taloja ja tuotantolaitoksia. Armenian valtion väkiluku on noin kolme miljoonaa, mutta muualla maailmassa armenialaisia on noin kahdeksan miljoonaa. Näiden diaspora-armenialaisten lähettämät rahat ovat monelle perheelle välttämätön toimeentulon lähde.

Armenian valtion symboleina ovat Ararat ja granaattiomena. Lipun väreillä on oma merkityksensä. Punainen kertoo veriuhrista, sininen merkitsee toivoa ja taivasta ja oranssi on siunauksellisen työn symboli.

Nimensä veroinen joki

Matkalla Armeniasta Georgiaan tutustuimme Sevan-järven karuihin maisemiin, matkustimme vuoristoteillä ja seurassimme lopulta Tbilisiin asti Kura-jokea, joka todella on suomalaisittain ymmärrettyä nimensä veroinen. Toiselta nimeltään joki on Mtkvar.

Georgia oli vuodet 1918-1922 itsenäinen mutta liitettiin sen jälkeen Neuvostoliittoon. Maa itsenäistyi uudelleen vuonna 1991, ja pääkaupunki on Tbilisi. Georgia on Armeniaan verrattuna selvästi vauraampi. Tiet ovat hyviä, kylät näyttävät eläviltä ja Tbilisissä rakennetaan uusia ja korjataan vanhoja taloja.

Lisäksi valtiolla on ollut varaa rakentaa pakolaisieri, oikeammin pieni Zerovanin kaupunki, niille tuhansille pakolaisille, jotka ovat itsenäisyyden aikana paenneet levottomilta raja-alueilta. Pääkaupunki on vilkas, liikenne hurjaa, museot mielenkiintoisia ja iltavaistelu loistava.

Matkalaiset saksalaisomisteisen viinitehtaan edustalla.

Vapauden aukiota koristaa kullattu, kauas näkyvä Pyhän Yrjön patsas ja kaupunkia halkoo Mtkvar-joki. Korkealta kukkulalta kaupunkia vartioi Äiti Georgia toisessa kädessään miekka, toisessa viinipikari. Georgia onkin ikivanha viinimaa, ja ehkä viiniköynnöstä on ensimmäisenä alettu hyödyntää juuri Georgiassa.

Viininvalmistukseen tutustuimme satoja vuosia vanhassa viinikellarissa ja vuonna 2008 perustetussa saksalaisomisteisessa viinitehtaassa. Georgialla on oma tapansa valmistaa viiniä, siksi viininpunainen on maan tunnusväri.

Gorin kaupungin matkasimme vanhaa Gruusian sotatietä. Tänä päivänä se on hyväkuntoinen nelikaistainen valtatie. Tämä tie vei meidät **Josif Stalinin** elämästä kertovaan museoon. Hauska yksityiskohta oli se, että jokaisen kävijän pääsylippu leimattiin kahdesti, ennen kuin pääsimme tutustumaan Stalinin elämästä kertoviin valokuvii. Mielenkiintoinen oli myös Stalinin käyttämä rautatievaunu. Kokoustilassa oli suuri pöytä ja sen ympärillä tuoleja neuvottelijoille, mutta Stalin kuunteli keskustelua sivusta ja tarkkailli huoneessaolijoita peilin kautta.

Kun lähdimme takaisin Tbilisiin, poikkesimme matkan varrella

olevaan kallioon louhittuun luolakaupunkiin. Kaupungin nimi on Uplitsikhe, ja se oli ajanlaskun alussa noin 20000 ihmisen kotipaikka. Samalla tavalla kuin Armenia myös Georgia omaksui kristinuskon 300-luvulla. Naispyhimys Pyhä Nino levitti kristinuskoa Georgiaan. Georgialaiset kunnioittavat vanhoja kirkkojaan ja luostareitaan yhtä palavasti kuin armenialaisetkin.

Georgian kirkko on autokefalinen ortodoksisirkko. Valtion nykyinen lippu on otettu käyttöön vuonna 2004. Se on keskiaikainen lippu, mutta oli poissa käytöstä 500 vuotta. Ensimmäisenä sen otti uudelleen käyttöön nykyisen presidentin Mihail Saakasvilin puolue. Nyt se on koko valtion tunnus. Lipun keskellä on valkoisella pohjalla suuri punainen risti, joka symboloi Kristuksen ristiä. Lipun kaikissa kulmissa on neljä pienempää ristiä. Ne symboloivat Kristuksen haavoja.

Armenia ja Georgia ovat olemassaolonsa aikana kokeneet useita valloituksia, ja niiden seurauksena molempiin maihin on juurtunut valloittajakansojen tapoja ja kulttuurivaikutteita. Kristillisyytensä molemmat alueet ovat kuitenkin säilyttäneet.

Kotimatka Tbilisistä Helsinkiin kesti pysähdyksineen lähes kuusitoista tuntia ja matkalaukkujen tunnistusnauhassa luki Siberia Airlines.

– KAISU KOSKUE